

JAARGANG 137 SEPTEMBER 2021 • NR 2919

DE OUD-KATHOLIEK

TIJDSCHRIFT VOOR DE OUD-KATHOLIEKE KERK VAN NEDERLAND

De Bijbel

- 3 COLUMN: ‘LEES MAAR, ER STAAT NIET WAT ER STAAT’
FRANS BOSSINK
- 8 WAT STAAT ER ECHT? DE BESTE BIJBEL-
VERTALING VOOR DE VIERING
MARIEKE RIDDER
- 11 DE OMGANG MET BIJBELTEKSTEN IN DE
LIEDEREN VAN WILLEM BARNARD
HENK SCHOON
- 14 CRUCIALE BIJBELTEKSTEN
DRIE INTERVIEWS
JANNEKE VAN DER VEER
- 18 DE BIJBEL IN DE LERING
ERNA PEIJNENBURG EN JUTTA EILANDER
- 21 BIJBELSE ELEMENTEN IN DE
NEDERLANDSE ROMAN
ADRIE PAASEN

EN VERDER

- 4 JONGERENPASTOR IN CORONATIJD
INTERVIEW MET THELMA SCHOON
JURY SMIT
- 20 BOEKBESPREKING: KERK EN GELOOF IN EEN
SECULIERE SAMENLEVING
JORIS VERCAMMEN

Ontbijtkoek

Wil je een oud-katholieke bijeenkomst tot een levendige boel maken, dan zijn er twee thema’s waarmee dat werkelijk áltijd lukt: liturgie én de Bijbel. Het eerste is nogal voor de hand liggend, maar het tweede lijkt toch wel verrassend voor een kerk in de katholieke traditie. Katholieken staan bij de buitenwacht over het algemeen niet bekend om hun diepe kennis van de Schrift. Maria ja – maar de Bijbel?

Maar juist in onze traditie is er altijd veel aandacht voor een degelijk onderwijs in de Bijbel geweest. Oudere parochianen moeten vaak nog glimlachen over de ‘competities’ die in hun leringstijd werden gehouden. Daar werden hele passages van de passies en andere gedeeltes uit het hoofd geleerd om een ontbijtkoek of een andere aantrekkelijke prijs in de wacht te slepen. Oud-katholieken waren altijd juist trots op hun redelijke Bijbelkennis. Dat toonde ook de felheid waarmee op gemeentevergaderingen, synodes en andere samenkomsten werd gediscussieerd over de keuze van de te gebruiken Bijbelvertaling.

Maar hoe is het nú eigenlijk? Wat weten jongeren van de Bijbel en vinden ze het wel interessant? De redactie zocht naar verschillende invalshoeken om naar de plek en het gebruik van de Bijbel in onze kerk te kijken. Daarnaast vertellen ook enkele oud-katholieken over hun leven met de Bijbel. De redactie wenst u veel leesplezier!

Lees maar, er staat niet wat er staat

‘Minder heibel zonder Bijbel.’ Dat stond op een spandoek dat werd megedragen bij één van de eerste Roze Zaterdag-optochten waarin ik meeliep, in de jaren tachtig. Mooi gevonden, dacht ik toen. Maar als pril theologiestudentje wist ik nog niet goed hoe ik de inzet van Bijbelteksten tegen homoseksueel leven (maar ook tegen bijvoorbeeld de vrouw in het ambt) kon pareren.

Inmiddels heb ik geleerd niet meer in te gaan op passages waaruit toch ‘overduidelijk’ dit en dit ge- of verbod zou blijken. Als iemand dat per se wil, kan ik wel uitzoeken hoe je deze gedeeltes in hun context kunt interpreteren. Maar hoe relevant is een verbod van tweeduizend jaar geleden voor ons leven in de huidige wereld? Op die manier ben ik niet Bijbelvast en wil ik het ook niet zijn. Het leidt af van de leidende verhalen waar het om gaat: bevrijding (uit slavernij, uit vervreemding en onderdrukking dus) en opwekking ten leven (uit doodslaan en doodzwijgen). Zoeken hoe we daar vandaag de dag vorm aan kunnen geven, dát is geboden – of liever gezegd: dáártoe zijn we geroepen. Elke Schriftuitleg die niet bijdraagt aan bevrijding en opwekking ten leven is op zijn minst niet ter zake of zelfs ‘uit den boze’.

Deze zomer kon ik weer eens deelnemen aan de huiskamerviering bij drie oude zusters in Amsterdam. Maandelijks zit daar een klein aantal buurtbewoners rond de salontafel om er met de zusters en een voorganger te bidden, te zingen en de eucharistie te vieren. En om met elkaar te delen wat de Bijbellezingen in ons oproepen. Als Jezus een melaatse geneest, vertelt iemand hoe ze heeft ervaren dat een ander haar uit haar isolement heeft gehaald. En een tweede vertelt over zijn moeite om over zijn eigen afkeer heen te stappen. Een derde hoezeer ze verlangt naar meer vertrouwen in een moeilijke tijd. Kleine, vaak ontroerende verbindingen tussen het grote verhaal en het eigen levensverhaal. Lezen, mediteren, associëren, delen en luisteren zonder oordeel – bij wijze van preken dus.

Het Woord is ons gegeven, opdat wij zullen leven!

FRANS BOSSINK

JONGERENPASTOR IN CORONATIJD

Een interview met Thelma Schoon

JURY SMIT

Contact krijgen met jongeren. Zorgen dat ze elkaar leren kennen. Hen prikkelen met eigentijdse thema's. Doe dat en dan komt de Bijbel met al die ongelooflijk sterke en inspirerende verhalen vanzelf wel. Dat is de ervaring van Thelma Schoon, nu precies een jaar jongerenpastor in het aartsbisdom Utrecht. Redacteur Jury Smit vroeg haar naar haar ervaringen in deze bijzondere tijd.

'Jongeren'. Sombere mensen in sommige kerken zullen dit woord met een priemende hoofdletter schrijven. Zo niet Thelma Schoon. Eerder dan zorgelijkheid straalt ze onbevangenheid uit. Ze lijkt haar geloof te zien als een onuitputtelijke speelgoedkast vol verrassingen. 'Ach, ik ben zelf ook gewoon een jongere', zegt ze opgewekt. 'Ik studeer theologie aan de Rijksuniversiteit Groningen, en ik ben nu bezig met mijn eindscriptie. Daarnaast zit ik op het Oud-Katholiek Seminarie in Amersfoort. En als jongerenpastor van het aartsbisdom Utrecht ben ik net aan mijn eerste baan begonnen. Ik weet dus heel goed waar andere jongeren doorheen gaan. En misschien ben ik wel net zo open en nieuwsgierig als zij.' Nieuwsgierig naar wat? 'Naar mensen, naar wat hen beweegt, naar hoe ze zich verhouden tot anderen. Het fascineert me steeds weer om te zien hoe mensen in een kerkelijke gemeenschap, hoe klein ook, elke week weer bij elkaar komen en zich voor elkaar inzetten. Daar zit een enorme kracht achter.' Die openheid staat daarbij hoog in haar vaandel, ook nu, in wat hopelijk de naweeën zijn van de gedwongen beeldschermtijd: 'Ik zal niet gauw iets uit de weg gaan. Alles is bespreekbaar. Ik stel me alleen bij een zoom-bijeenkomst wel wat terughoudend op. Je werkt

De online kerstchallenge in 2020 o.l.v. pastoor Erna

tenslotte via zo'n beeldscherm met jongeren uit het hele land. Ze kennen elkaar soms nog niet goed, en vaak hebben ze al de hele week op dezelfde manier onderwijs op school gehad. Ze hebben misschien ook wel negatieve ervaringen met dit medium, want je bent daar soms erg kwetsbaar, op een toch al kwetsbare leeftijd. Ik wil niemand overbelasten.'

Toch proeft ze nu al veel respons bij de online

'Ik ben zelf ook gewoon een jongere'

avonden. Via thema's als keuzestress, de lockdown, de verkiezingen, de toekomst, wat je wilt gaan doen in de maatschappij, en ga zo maar door spreekt ze met groepjes jongeren. Maar ze blijft uitzien naar het échte ontmoeten.

Haar uitgangspunt bij het jongerenpastoraat? 'Ik wil met hen nog intenser aan de slag. Ik denk aan spellen, puzzels, rollenspellen, gesprekken en er samen op uit trekken, reizen, bijvoorbeeld. Zo wil ik een verdiepingsslag maken: de jongeren uitdagen, hen aanvullen, hen helpen om ruimte in zichzelf te maken en op die manier dat wat bij hen leeft in contact brengen met dat wat er

speelt. En dan kom je makkelijk bij Bijbel, geloof of kerk uit. Maar dat zijn niet de enige uitgangspunten. De ontmoeting staat voorop.'

OVER WORSTELING EN WIJSHEID Betekent dat niet een behoorlijke vertaalslag? 'Zeker niet! Geloof en jongerencultuur zijn voor mij geen gescheiden entiteiten. Het een loopt over in het ander. Het gaat mij vooral om de vraag waar een jongere zich herkent. Dan merk je dat er bij hen een natuurlijke inslag is, een natuurlijke aandacht voor verhalen. En de verhalen in de Bijbel zijn ongelooflijk levendig. Je komt jezelf daar steeds weer tegen. Je zult mij dan ook nooit horen zeggen dat je het geloof naar de kinderen of jongeren toe moet brengen. Die twee horen gewoon bij elkaar. Ik vind het dan ook heel mooi dat ik met mijn werk kan aansluiten op dingen die al generaties lang spelen. Want het gaat over spannende zaken als worsteling en wijsheid, of over "goed" en "slecht". Bijbelverhalen louteren je, je leert relativeren.'

ANARCHISME Een link tussen kinderen en Bijbelverhalen is ook dat beide de gevestigde orde behoorlijk kunnen tarten. 'Die verhalen kunnen

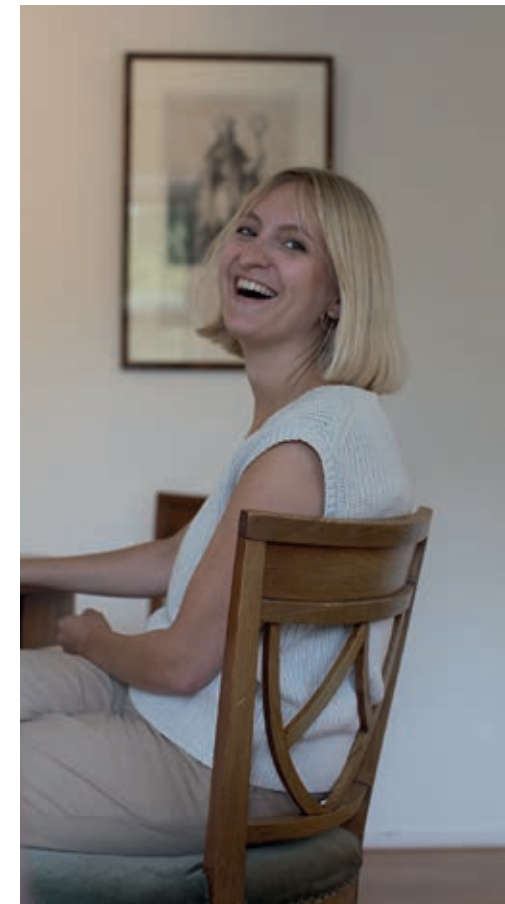
Jongerenpastores Erna en Thelma bezochten het Landkamp voor kinderen van acht t/m veertien jaar. Dit jaar stond dat in het teken van 'Grieken en Romeinen'. Met elkaar liepen ze in het klein een route van Paulus, waarbij allerlei opdrachten werden uitgevoerd.

je op een heel leuke manier op het verkeerde been zetten, je stangen, maar dan vanuit een goede inborst. Laatst vroegen we ons af wat nu echt succes is en wat niet. En dan gaat het er in de Bijbel soms anarchistisch aan toe: de verhoudingen worden omgedraaid, het kleine krijgt de aandacht. Zo komt een thema als kwetsbaarheid op een heel aparte manier naar voren. Past dat niet mooi bij jongeren, die met hun vragen en hun beleving een heel nieuwe invalshoek kunnen laten zien? De kerk is zeker gebaat bij deze jongeren die de boel een beetje op z'n kop zetten!

Kan de beeldcultuur bij dit alles een rol spelen? 'Zonder meer. Ik vind de beeldcultuur heel mooi, dingen worden veel sneller persoonlijk en dat gebruik ik graag. Of we zelf iets met die beeldcultuur doen? Nee, eigenlijk nog niet zoveel. We zijn wel te vinden op Facebook en Instagram, en vooral op dat laatste medium is er ruimte voor prachtige beelden. Maar wie weet...' Of ze wat 'terugkrijgt'? Dat is voor haar niet zozeer de vraag: 'Het gaat mij er meer om dat we jongeren het gevoel geven dat ze niet op een eilandje zitten. "We denken aan jullie, jullie zijn ook de kerk. En als je je ei kwijt wilt, laat het maar weten." Iemand uit de jongste groep zei tegen me: "Ik had het gevoel dat ik erbij hoor." Daar doe ik het voor. Ik denk dan ook niet in termen van doelgroepen, dat werkt niet zo goed hier, we hebben hier met aparte persoonlijkheden te maken. Het gaat mij erom dat we allemaal elkaar leren kennen, ik wil dat we elkaar zo als het ware helpen om de basis van een gemeenschap te leggen.'

VINDEN EN BINDEN Hoe ze de jongeren vindt? 'Via onze parochies en staties. Daar gebeurt al heel veel bij de lering op het gebied van Bijbelonderwijs. Erna (Peijnenburg, ook jongerenpastor, red.) en ik borduren daar graag op voort. We werken met drie leeftijdscategorieën, van zeven tot dertien, van veertien tot achttien en van achttien tot vijfentwintig jaar.

Utrecht in de tuin van de pastorie van de H. Joris op 't Zand in Amersfoort. Voor het eerst kon je elkaar weer 'gewoon', dus voorzichtig maar zonder beeldscherm, ontmoeten. Er was veel gezelligheid, spelletjes en afsluitend eten en drinken. In de uitnodiging stond: 'Nu de maatschappij beetje bij beetje versoept, is het mogelijk om weer fysiek bij elkaar te komen. Na zo'n pittig jaar willen we het leringjaar gezellig met elkaar afsluiten!'

'Geloof en jongerencultuur lopen in elkaar over'

Maar er gebeurt meer: bij het ter perse gaan van dit nummer vertrekt Thelma Schoon naar het Gelderse Stroe, midden op de Veluwe. Daar organiseert ze, samen met een groep enthousiaste oud-katholieke twintigers, het traditionele leringweekend voor jongeren van het aartsbisdom. 'Dat wordt heel gaaf. Er staat van alles op het programma: workshops, tochten in het bos en een heleboel leuke spellen. En natuurlijk gaan we het traditionele kampvuur ontsteken.'

En dan proberen we hun iets aan te bieden dat past bij hun eigen leeftijd. Voor de allerjongsten uit het bisdom Haarlem organiseerde Erna bijvoorbeeld dit voorjaar een geslaagde online spelavond. Het ging over het doorgeven van het licht, ook als dat vanwege de lockdown niet kan met kaarsen in de kerk. Voor dezelfde groep, maar dan uit het aartsbisdom Utrecht, organiseerde ik kort daarop een online spelavond over het verhaal van de vijf broden en twee vissen. Het was lekker spannend, en iedereen deed het supergoed. Uiteindelijk kwamen we tot de conclusie: "Als je deelt is er altijd genoeg!"

OPSTEKERS Een opsteker was het jaarlijkse Eindfeest voor jongeren van het aartsbisdom

Haar verdere plannen? 'Na de jongerendag en het leringweekend willen we terug naar de routine van de vaste bijeenkomsten. We hopen weer één keer per jaar met alle jongeren van het aartsbisdom een buitenlandreis te kunnen gaan maken. Zo was er in 2018 een reis naar Canterbury. Zoiets willen we weer gaan doen. En in 2022 gaan we naar Bonn voor een internationaal jongerencongres van de kerken van de Unie van Utrecht. Daarnaast blijven we experimenteren met online bijeenkomen. Door corona hebben we veel dingen niet kunnen doen of niet zoals we wilden. Maar we hebben ook geleerd hoe online bijeenkomen makkelijker en laagdrempeliger kunnen zijn. Die creativiteit en flexibiliteit moeten we zeker vast blijven houden.' ●

De beste Bijbelvertaling voor de viering

WAT STAAT ER ECHT?

MARIEKE RIDDER

Dit najaar verschijnt de revisie van de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV), de NBV21. Sommige parochies overwegen deze vertaling te gebruiken. De bisschoppen hebben het voornemen te komen tot een commissie, die per zondag beziet welke vertalingen het geschiktst zijn voor gebruik in de viering. Hun werk zal resulteren in een nieuw lectionarium. Marieke Ridder sprak met vier theologen over de vraag wat een goede vertaling is. En welke keuze moet de kerk volgens hen maken?

Wie een oud-katholieke viering bezoekt, kan naast de gekopieerde liturgiewijzer drie boeken in handen krijgen: het blauwe gezangboek, het rode kerkboek en het groene lectionarium. Wanneer je luistert naar de lezingen, kun je het lectionarium laten liggen. Toch zijn er mensen die meelesen. Dan zie je de verschillen. Want in een aantal parochies wordt sinds 2004 niet langer het lectionarium uit 1993 gebruikt, maar de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV).

OVER VERTALEN EN NBV21 ‘Vertalen is ver-raden’, zegt men wel. Je hebt immers te maken met een ‘brontaal’, die soms multi-interpretabel

is, en met de ‘doeltaal’, waarin deze vertaald moet worden. Er worden altijd keuzes gemaakt. De NBV heeft zich rekenschap gegeven van kritiekpunten die zij ontving na de verschijning in 2004 en heeft sommige keuzes hernomen.

Peter-Ben Smit, die naast zijn oud-katholieke hoogleraarschap in Utrecht ook hoogleraar Contextuele Bijbelinterpretatie aan de Vrije Universiteit is, was lid van de begeleidingscommissie van de NBV21. Hij noemt als voorbeeld het Onze Vader. De regel: ‘maar red ons uit de greep van het kwaad’, wordt: ‘maar red ons van het kwaad’ in de NBV21. ‘Aan het

Grieks kun je niet zien of hier “de duivel”, of “het kwade” is bedoeld. De NBV gebruikte hier, zoals op meer plaatsen, omschrijvende bewoordingen. Het aantal omschrijvingen wilde men terugbrengen. Door geen hoofdletter te gebruiken, laat de vertaling, net als in het Grieks, in het midden of je bij “kwaad” aan een “persoon” of aan een “algemeen kwaad” moet denken.’

Smit benadrukt dat de vertalers nergens over één nacht ijs gegaan zijn. Ze hebben zowel gekeken naar de betekenis van de brontekst als naar de manier waarop die door lezers van nu verstaan wordt. Publiekelijk legt men uitvoerig verantwoording af van de gemaakte keuzes.

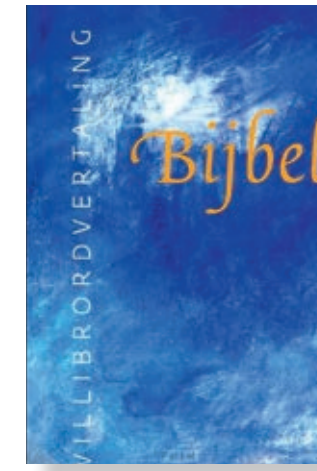
WELKE VERTALING MOET HET WORDEN? Nu de NBV21 gedrukt wordt, is de vraag: welke vertaling zou voortaan gebruikt moeten worden in de viering? Voor Mattijs Ploeger, rector van het seminarie en afgestudeerd als nieuw-testamenticus, is het duidelijk: zijn voorkeur gaat uit naar een vertaling in hedendaags Nederlands, waarbij hij denkt aan de NBV, de NBV21 of misschien de Willibrordvertaling uit 1995 (WV95). Ploeger benadrukt het belang van begrijpelijkheid. ‘Ik sprak een hbo-opgeleide die me vertelde ongeveer een derde niet te begrijpen van alles wat gezegd wordt in de kerk. Dat moet je serieus nemen.’ Om deze reden wil hij, in navolging van sommige andere kerken, ook een goed woord doen voor de Bijbel in Gewone Taal (BGT). In deze vertaling is nadrukkelijk voor eenvoudige woorden en kortere zinnen gekozen, zodat de taal door iedereen begrepen kan worden. ‘Neem het Koninkrijk van God. Dat wordt daar vertaald met “Gods nieuwe wereld”. Dat is een gouden vondst, die aansluit bij het slot van de geloofsbelijdenis van Nicea, waarin het gaat over de “toekomstige tijd”.’

Peter-Ben Smit vindt de BGT iets te vereenvoudigend, te eendimensionaal voor regulier gebruik in de liturgie. Wel zegt hij: ‘Ik kan me voorstellen dat

deze vertaling geschikt is voor vieringen als een huwelijk of een uitvaart, waar mensen komen voor wie de Bijbel of het christelijk geloof vreemd is.’ Voor de zondagse vieringen wil hij, net als het Collegiaal Bestuur, per voorgeschreven lezing graag zoeken naar de geschiktste vertaling. ‘In de meeste gevallen zal dat of de NBV21 of de WV95 zijn. Ze gaan uit van een vergelijkbaar vertaalprincipe en zijn beide toegankelijke vertalingen.’ Ziet hij geen plaats meer voor de oud-katholieke vertaling, ontstaan rond de Tweede Wereldoorlog? ‘Nee. Niet dat het geen goede vertaling was, maar hij is verouderd geraakt.’

Koenraad Ouwens was als liturgiewetenschapper nauw betrokken bij de totstandkoming van het groene lectionarium en vertaalde de psalmen in het rode kerkboek. Hij vindt het belangrijk om per lezing te bezien welke vertaling het geschiktst is. Hij verwacht net als Ploeger en Smit dat de keus doorgaans zal vallen op de NBV21 of de WV95. Hij benadrukt als criterium de voordraagbaarheid van de tekst. Hoe klinkt de tekst bij voorlezing? Gewone parochianen moeten hier een stem in hebben. De BGT kent hij niet goed genoeg om er uitspraken over te doen, maar wat hem betreft wordt die aan het bescheiden stapeltje waaruit kan worden gekozen toegevoegd. Immers: ‘In het huidige lectionarium hebben we ook een keer een vertaling opgenomen uit de Groot Nieuws Bijbel, de toegankelijkste vertaling van toentertijd. Omdat zij voor die bepaalde lezing gewoon de beste keuze was.’

IDIOLECT VERTALEN Mgr. Dick Schoon, kerkhistoricus die afstudeerde als oudtestamenticus, is niet enthousiast over de NBV, al is hij blij dat de NBV21 een aantal in zijn ogen verkeerde vertaalkeuzes heeft gecorrigeerd. Zijn visie is beïnvloed door de Amsterdamse School waarin hij opgeleid is. De Bijbel is voor hem geen ver-

zameling historische geschriften, maar een gestructureerde tekst, door een redactie tot stand gebracht. Omdat het ene vers verwijst naar het andere, moeten woorden waar mogelijk op dezelfde manier worden vertaald ('idiolecte' of 'concordante' vertaling). Het is belangrijk dat de structuur van een tekst zichtbaar blijft. ‘Zo de Bijbel lezen, heeft een bevrijdende werking op mij gehad. Neem Genesis 1. Archeologen kunnen vertellen hoe de aarde ontstaan is, maar dat zegt niets over de vraag waartoe ik op de aarde ben. De Bijbel vertelt je over je opdracht. Daarom is de vertaling van Genesis 1 in de NBV zo slecht, en gelukkig verbeterd in de nieuwe versie: “De aarde was ‘nog’ woest en leeg”. Hoezo, “nog”? Het is nu! En in het “nu” vindt bevrijding plaats. Hoewel ik de Naardense Bijbel wat te gekunsteld vindt voor kerkelijk gebruik, is de keuze om in de tegenwoordige tijd te vertalen sterk. “Bij begin is God gaan scheppen de hemelen en het aardland.”’ Koenraad Ouwens denkt anders over idiolect vertalen dan Dick Schoon. Voor hem leidt dit tot een tekst die op een vertaalopleiding nooit zou worden geaccepteerd. ‘Woord voor woord vertalen leidt er niet steeds toe dat je weergeeft wat iemand bedoelt te zeggen. Een voorbeeld in het Engels. Een vrouw zit op het dek van de veerboot naar Engeland. Na twee uur wachten zegt zij: “Why haven’t we sailed yet?” In het Nederlands: “Waarom varen we nu nog altijd

niet?” In het Nederlands voeg je hier de woorden “nu nog altijd” toe. Deze geven weer wat deze mevrouw bedoelt. Je kunt ook idiolect vertalen: “Waarom hebben wij nog niet gezeild?” Maar dat is gewoon fout. Je hanteert het principe dan zo strikt, dat je de doeltaal tekortdoet.’ Vertalingen die leiden tot onjuist Nederlands, maken voor Ouwens van het Hebreeuws, Aramees en Grieks heilige talen. Ze devalueren het Nederlands, want ze nemen genoegen met grammaticaal onjuiste zinnen. De Hebreeuwse of Griekse zinsopbouw wordt immers leidend. ‘Doeltaalgerichtheid’ is voor hem essentieel. En die doeltaal verandert. Ook zijn eigen psalmvertaling zou hij nu anders maken. Tegelijkertijd blijft het een proces van wegen: wat is de beste vertaling? Ouwens: ‘Neem het begrip “heilige der heiligen”. Dat is een hebraïsme; in het Nederlands zou je zeggen: “het allerheiligste”. De uitdrukking heeft echter ingang gevonden in het Nederlands. De Elfstedentocht noemt men: “tocht der tochten”. Als een uitdrukking zo tot het Nederlandse taaleigen is gaan behoren, kun je hem weer kiezen voor je vertaling.’

Mattijs Ploeger is opgeleid in de historisch-kritische methode, waarin teksten binnen de historische context worden uitgelegd. Hij is evenmin voorstander van een concordante vertaling. Belangrijker vindt hij te benadrukken, dat alle vertalingen interpretaties zijn, en nooit de originele tekst. Hij herinnert zich dat een docent in Leiden drie mogelijkheden gaf om een Bijbeltekst te vertalen. Toen een medestudent vroeg: ‘Maar wat staat er nu echt?’, citeerde de docent opnieuw het Hebreeuws.

PREEK OF BIJBELKRING? De keuze van de vertaling is voor Mattijs Ploeger tot op zekere hoogte relatief. ‘Als je iets vindt van de vertaling, of als je ook een andere wilt laten klinken, heb je altijd nog de preek waarin je dat kunt meenemen.’ Dick Schoon gebruikt de preek het liefst niet voor uitleg, omdat de preek is om te verkondigen. Dat

Kast vol met bijbelvertalingen, hoofdgebouw VU Amsterdam

past ook binnen de visie van de Amsterdamse School, aldus Peter-Ben Smit. Een vertaling is binnen deze richting geen eindpunt, maar het begin. ‘Het gaat erom de intentie over te brengen naar deze tijd, en dat kan heel goed in andere woorden of in verhaalvorm. Denk aan het poëtische en verhalende werk van Karel Deurloo en Nico ter Linden. Het is niet de bedoeling in de vertaling te blijven steken.’

Het creëren van een nieuw lectionarium voor de zondag is dan ook geen eindpunt. Alle geïnterviewden pleiten daarom voor gespreksgroepen, waarin Bijbelgedeelten gelezen en bestudeerd

Webinar over bijbelvertalen

Vijf sleutels van bijbelvertalen

Wat is het geheim van een goede bijbelvertaling? Daarover geeft het Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap (NBG) op woensdag 29 september het webinar ***Vijf sleutels van bijbelvertalen***. Iedere geïnteresseerde bijbellezer kan er zich kosteloos voor aanmelden.

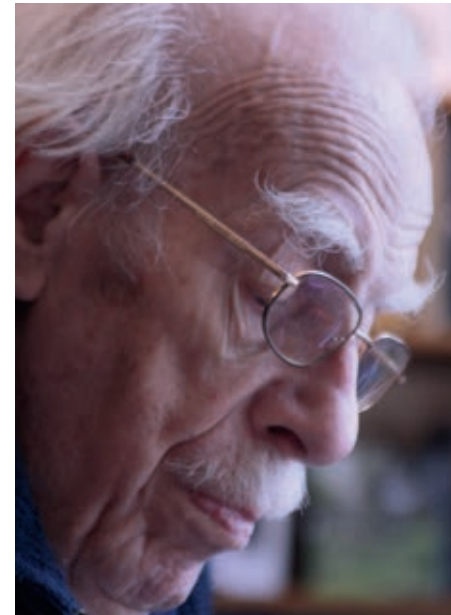
‘Het webinar reikt je vijf “sleutels” aan, die samen laten zien wat een goede vertaling is’, aldus Matthijs de Jong, projectleider van de NBV21. In het webinar komen vertaalsoorbeelden langs uit de NBV21, de vernieuwde versie van de NBV die in oktober verschijnt. Het webinar wordt gegeven door Matthijs de Jong en Cor Hoogerwerf op woensdagavond 29 september van 20.00-21.00 uur.

Aanmelding kan via de website: www.nbv21.nl/webinar-bijbelliefhebbers

worden. Met behulp van verschillende vertalingen, die je dicht bij de brontekst brengen. Ondanks zijn kritiek op het vertaalsoorbeelden, zegt Ploeger: ‘Een concordante Bijbelvertaling kan voor een Bijbelgroep leuk en zinnig zijn. Je krijgt dan iets mee van de eigenheid van het Hebreeuws.’ Bijbelgedeelten die niet in het leesrooster staan, kunnen in gespreksgroepen wel aandacht krijgen. ‘Maar’, meent Peter-Ben Smit, ‘echt interessant wordt het pas wanneer deelnemers op zo’n avond gaan delen waar deze tekst raakt aan hun eigen bestaan.’ Want dan wordt een oude tekst tot een levende tekst – voor mensen van nu. ●

SAMENHANG VAN TEKST EN TOON

De omgang met Bijbelteksten in de liederen van Willem Barnard

Willem Barnard (1920-2010) dichtte vele kerkliederen en was van grote invloed op liturgische ontwikkelingen in de huidige Protestantse Kerk en daarbuiten. Op latere leeftijd werd hij oud-katholiek; in de Oud-Katholieke Kerk voelde hij zich zeer thuis. Volgend jaar verschijnen zijn verzamelde liederen, voorzien van rijke toelichtingen (zie pagina 13). Henk Schoon geeft hier alvast een voorproefje.

DOOR HENK SCHOON

Toen hij 65 was, werd Willem Barnard opgenomen in de gemeenschap van de Oud-Katholieke Kerk. Hij deed hiervan op diverse plaatsen verslag, niet alleen in zijn dagboek *Een zon diep in de nacht*, maar bijvoorbeeld ook in *De Oud-Katholiek* van 12 maart 1988. Steeds legt hij een verband met aloude katholiciteit van de kerk. Dat noemt hij ‘het klassieke erfgoed’. Er zijn twee momenten in zijn leven dat hij dit erfgoed ontdekt, de eerste keer in 1955 bij de ‘anglo-catholics’, tijdens zijn verblijf in Engeland. De tweede keer in de viering van Paaswake in 1982, in de oud-katholieke kerk van Utrecht. De vreugde van Pasen 1982 was, net als in 1955, ‘de vreugde van kerkend ergens thuis te komen waar je van huis uit vreemd was’. Voor de viering van de negentigste verjaardag van de kerkwijding van de Ste Gertrudiskerk in 2004 schreef hij het lied ‘Rijmbrief aan Ste Gertrudis’ (met melodie van Jan Hallebeek). Daarin verwoordt hij het zo, en iedereen kan meezingen:

*Dag Ste Geerte,
heilige, zeer te
beminnen!
Hier is uw kluis,
hier liep ik binnen,
hier kwam ik thuis.*

HYMNISCHE THEOLOGIE Het is wat hij als predikant door het bestuderen van de Bijbel had ontdekt: dat liturgie niet iets is wat je ‘erbij’ doet. Liturgie *is* gevierde Schrift. En Bijbel *is* liturgie. In hun onderlinge samenhang in de viering komt hun bete-

kenis naar voren. Een theologie die zich uitsluitend bezighoudt met de exegese van de Bijbel, een Bijbelse theologie, is hem te methodisch, te doorzicht. Liever beoefent Barnard, met verwijzing naar de vieringen van de Oud-Katholieke Kerk, ‘een hymnische theologie’. Dat kan omdat zij een ‘zingend volk’ is, zegt Barnard. Deze kerk heeft de ‘aloude katholieke traditie bewaard, dat veelzeggende erfgoed van ritueel, gebaar en tekentaal, – maar ook van tekst en toon. Die “volheid” is voor mij zo belangrijk, dat ik er dan ook volop in mee wil doen.’ De vele stukjes die Barnard schrijft bij de Bijbel, zoals bijvoorbeeld in *Stille omgang* en *Binnen de tijd*, noemt hij daarom geen exegese, maar een combinatie van exegese en meditatie: ‘medigese’. Barnards benadering van Bijbelteksten is niet rechttoe rechtaan, net zoals in de liturgie de Bijbel geen aaneengesloten geheel is, of een coherent systeem. Hij maakt altijd een omtrekken-de beweging: een ‘stille omgang’ om de tekst. Hij neemt daarbij als vertrekpunt de liturgie van het moment en wat daarin aan de orde is. Ook legt hij verbanden met andere teksten, zoals kerkvaders dat deden. Zo zijn ook de liederen ontstaan.

BARNARD BELANGRIJK VOOR DE LITURGIE-VERNIEUWING Tijdens zijn verblijf in Engeland in 1955, en zijn kennismaking met de anglicaanse liturgie, ontdekt Willem Barnard de ononderbroken traditie waarin hervorming en katholiciteit elkaar niet uitsluiten maar juist samengaan. De dichter in hem wordt geraakt als hij daar mee-

hier liep ik binnen, hier kwam ik thuis

maakt wat hij later zal terugvinden in de Ste Gertrudiskerk te Utrecht. Bij terugkomst uit Engeland verdiept hij zich intens in het liturgisch jaar van het klassieke missaal en werkt hij aan vernieuwing van de liturgie door in hoog tempo nieuwe liederen te scheppen. Barnard krijgt oog voor de samenhang van de vieringen door de tijden heen en voor de viering van de getijden van de dag. Ook voor de relatie van de vieringen met de joodse feestdagen, van de nieuwtestamentische lezingen met Tenach (Oude Testament), en van bepaalde tijden met de voorchristelijke oogstdagen.

In 1970 gaan ook de oud-katholieke parochies zijn liederen gebruiken in een zogeheten 'proefbundel' getiteld *Gezang en Liturgie*, een ringband met wisselbladen. Je vindt de liederen van Barnard tegenwoordig overal terug, zowel op het protestantse als het katholieke erf. In het *Oud-katholieke Gezangboek* van 1990 staan maar liefst negentig Barnardliederen, sommige op verzoek door Willem Barnard gemaakt of herzien.

VREUGDE Als voorbeeld van Barnards werk bekijken we in deze bijdrage verschillende aspecten

van een lied dat bekend is bij oud-katholieken: 'Als koning opgetreden', lied 555 uit het *Oud-Katholiek gezangboek* [zie kader]. Willem Barnard noemt dit lied over Openbaring 'eigenlijk een bruiloftslied', omdat het ook past bij de evangelielezing over een koning die voor zijn zoon een bruiloftsmaal aanricht (Matteüs 22,1-14). Je ziet dat onder andere terug in de vijfde strofe: 'De bruiloft is gekomen/ de tafel aangericht'. In Openbaring gaat het over blinkende kleding, die symbool staat voor rechtvaardige daden (strofe 4). In het evangelie is het ook al de bedoeling dat je bruiloftskleding draagt. Barnard houdt van zulke verbanden. Het evangelie over het bruiloftsmaal komt in de huidige leesorde aan de beurt in het Matteusjaar (A), op de zondag het dichtst bij 12 oktober (d.i. de 23^e uit de reeks na Pinksteren uit ons kerkboek). In dezelfde tijd van het jaar vieren de joden het feest Simchat Tora, Vreugde der Wet. Net als de nodiging tot de dans met de Torarol, is de nodiging voor het koninklijke bruiloftsmaal bedoeld om te delen in de vreugde. 'Zo laat er in zijn woning/ vrolijk zijn toegetast' besluit het lied.

DICHTERLIJK 'Hij is de wijn, de zoete' zingt het lied in strofe 8. Dichter Edwin Fagel noemt de vreugde die in dit lied klinkt dronkenschap en opgaan in God: 'Het *land van melk en honing* en het *water dat ons wast* uit de slotstrofe hebben rechtstreeks betrekking op God: als het geen manifestaties van zijn tegenwoordigheid zijn, dan komen ze in ieder geval direct voort uit de heugelijkheid van het innige huwelijk dat wordt gesloten. De feestgangers worden zodoende, in hun dronkenschap, onderdeel van God (*theosis*).'

EUCHARISTIE Het lied vertolkt de bekende passage uit Openbaring over de bruiloft van het Lam: 'Gekomen is de bruiloft van het Lam, zijn vrouw heeft zich toeberaid' (Openbaring 19,7), en: 'Zalig die genodigd zijn tot het brui-

loftmaal van het Lam' (vers 9). Bij Barnard hebben deze zinnen hun plek gekregen in het midden van het lied. 'De bruiloft is gekomen' (strofe 5) en, uitbundig: 'Hoe zalig die zich laven' voor 'Zalig die zijn genodigd' in strofe 7. Het zijn hymnische regels, die in elke kerk waar de hemelse liturgie wordt gevierd van tijd tot tijd tot klinken komen. Wij die de eucharistie vieren, horen spreken van het Lam en de bruiloft. Net als in Openbaring 19 gaat de oproep om de Heer te prijzen samen met de nodiging ter maaltijd. Eerst klinkt de oproep om God te prijzen (Sanctus), en daarna, na het 'Lam Gods', de nodiging: 'Zalig zij die genodigd zijn tot het bruiloftsmaal van het Lam!' In zijn lied veronderstelt Barnard deze eucharistische praktijk. De woorden van het bruiloftsmaal van het Lam nodigen uit om te delen in wat ons aan deze blanke dis geboden wordt: 'die zelf het brood der broden/ de wijn der ranken is' (strofe 6). Het lied is te zingen als inleiding op het eucharistisch gebed, bijvoorbeeld als lied bij de opdracht der gaven (offertorium).

MUZIKAAL De melodie werkt mee aan de feestvreugde. Willem Retze Talsma schreef bij deze tekst een eenvoudige, maar originele melodie, die bij het zingen van het grote aantal strofen geen moment verveelt. De melodie heeft een heel hechte structuur. Twee regels horen steeds als een paar bij elkaar. In veel strofen wordt dat door de tekst ondersteund: zie bijvoorbeeld de strofen 1, 3 en 4. Het verdient dan ook aanbeveling om steeds twee regels in één adem te zingen. De meditatieve en hymnische omgang van Barnard met Bijbelteksten heeft velen geïnspireerd en zal van belang blijven voor wie net als hij hecht aan de 'volheid' van ritueel, gebaar en tekentaal in een zinvol verband, dat is: in samenhang met tekst en toon. ●

IN WIND EN VUUR: ALLE LIEDEREN VAN WILLEM BARNARD | GUILLAUME VAN DER GRAFT

De drie delen van *In wind en vuur* brengen de schat van 350 liederen van Willem Barnard voor het eerst bij elkaar. De liederen met melodie(en), grotendeels geordend volgens de zondagen van het liturgisch jaar, worden per lied deskundig toegelicht op de poëtische, Bijbelse, liturgische en muzikale aspecten. *In wind en vuur* maakt Barnards liederen toegankelijk voor zingen, bidden en mediteren.

Onder redactie van Gerda van de Haar en Klaas Touwen, i.s.m. Pieter Endedijk, Eward Postma, Henk Schoon en Jasper Witteveen. Met medewerking van een keur aan dichters, hymnologen, liturgen en theologen. Ruim 2000 blz., € 150, intekenprijs € 125, via www.skandalon.nl. De uitgave wordt op 13 februari 2022 gepresenteerd in de kathedrale kerk van Ste Gertrudis, Barnards 'huiskerk'.

IN WIND EN VUUR 185 (lied 555 in het Oud-Katholiek Gezangboek)

Als koning opgetreden

Van het grote bruiloftsmaal II
[Tweede zondag van de herfst]

Tekst: Willem Barnard
Melodie: Willem Retze Talsma

1.	Als koning opgetreden
en heerser van 't heelal,
wees dan, o Heer, aanbeden
met liederen overall!	Op. 19,6-9
Ps. 93,1; 97,1; 99,1
2.	De lichten zijn ontstoken,
de liefde wordt gevierd,
het leven is ontloken,
de bruid heeft zich versierd, | Mat. 25,1

Op. 21,2 |
| 3. | zo blakende van minne
in alle waardigheid:
het smetteloze linnen
van de rechtvaardigheid, | Ef. 4,24 |
| 4. | het ongerepte leven
gaat blinkende gekleed:
gewaden saamgeweven
uit daden die men deed. | Op. 19,8 |
| 5. | De bruiloft is gekomen,
de tafel aangericht.
Vergeten zijn de dromen,
gedaan is het gericht. | Op. 19,7; Mat. 22,2 |
| 6. | En wat is ons geboden
aan deze blanke dis?
Die zelf het brood der broden,
de wijn der ranken is. | |
| 7. | Hoe zalig die zich laven,
van vreugde dronken zijn!
Hij is de overgave,
hij wil geschonken zijn. | Op. 19,9 |
| 8. | Hij is de wijn, de zoete,
die nimmermeer verschaalt,
het lam dat voor ons boette
en dat nu zegepraalt. | |
| 9. | O land van melk en honing,
o water dat ons wast!
Zo laat er in zijn woning
vrolijk zijn toegetast! | Op. 19,7; Ps. 118,24 |

Op mooie momenten of juist in moeilijke tijden, kunnen mensen veel houvast beleven aan een Bijbeltekst. Drie oud-katholieken delen hun persoonlijke verhaal bij zo'n cruciale Bijbeltekst.

CRUCIALE BIJBELTEKSTEN

JANNEKE VAN DER VEER

1 '[O]pdat zij allen één mogen zijn zoals Gij, Vader, in Mij en Ik in U: dat ook zij in Ons mogen zijn opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt.' (Johannes 17:21 Willibrordvertaling 1975)

‘JE BENT DEEL VAN EEN GROTER GEHEEL’

Toen David in 1994 trouwde met zijn vrouw Marion, hoefden ze niet lang na te denken over een Bijbeltekst: Johannes 17, 20-26. De tekst speelt opnieuw een belangrijke rol wanneer Marion ziek wordt en na ruim vijftientig jaar huwelijk op 61-jarige leeftijd overlijdt.

Wanneer ik met David bel, is het slechts drie maanden geleden dat zijn vrouw Marion hem is overleden. In oktober 2019 werd ze ziek. Diagnose: blaaskanker. Helaas bleken er na een tijdje uitzaaiingen te zijn en sloegen behandelingen niet aan. Samen met hun twee kinderen (24 en 22 jaar) hadden David en Marion ongeveer een half jaar om zich op het afscheid van Marion voor te bereiden. Met gebroken stem vertelt David hoe hun huwelijk begon en waarom de tekst uit Johannes 17 zo belangrijk voor hem is geweest en gebleven.

ONTMOETING ‘Marion en ik ontmoetten elkaar tijdens de scouting, waar we groepen begeleidde. Ik leerde haar kennen als een vrolijke en praktische vrouw. Ik was oud-katholiek, zij rooms-katholiek – dat ging prima samen. Zij was actief in de plaatselijke rooms-katholieke kerk, maar kwam ook mee naar oud-katholieke diensten in Dordrecht en later naar Middelburg.

TROUWEN Over onze trouwtekst hoefden we niet lang na te denken; we kozen voor Johannes 17. Vooral de zin ‘opdat zij allen

één mogen zijn’ was voor ons erg belangrijk. Je kunt het niet slechts met z’n tweeën, een huwelijk. Je bent deel van een groter geheel: je naasten en God spelen een belangrijke rol.

Een vriend van ons, goudsmid, maakte deze Bijbeltekst visueel in het ontwerp van onze

trouwringen. Deze bestaan uit drie verschillende ringen, in verschillende kleuren goud. Geen van drieën zijn ze volledig rond, maar doordat ze samenkomen, worden ze dat toch. Elke ring staat voor een persoon met eigen ideeën, waarden en eigenschappen. Mijn vrouw, ik en de A-/ander. Slechts samen vormen ze een geheel.

OVERLIJDEN Zelfs de dood kan niet verhinderen dat je één bent met elkaar en die andere. Dat heb ik ook gemerkt rondom het overlijden van m’n vrouw. Zoiets kun je niet alleen. Je bent afhankelijk van de steun die je van anderen krijgt, en van de steun van God. Mijn vrouw en ik hebben haar afscheidsdienst samen voorbereid en daarbij opnieuw gekozen voor Johannes 17. Het geeft mij troost dat het ‘één zijn’ niet beperkt is tot de fysieke band hier op aarde.

KILTPIN Dezelfde vriend die onze trouwringen gemaakt heeft, maakt er nu een kiltpin van. Ik ben van Schotse afkomst; bij speciale gelegenheden draag ik een kilt. Zo kan ik bij alle belangrijke gelegenheden dit symbool bij me dragen. Marion hoort er juist op die momenten bij.’ ●

2

“Though the mountains be shaken and the hills be removed, yet my unfailing love for you will not be shaken nor my covenant of peace be removed,” says the Lord, who has compassion on you.’ (Jesaja 54:10, New International Version)

‘ALLES KAN KAPOT, MAAR DE LIEFDE VAN GOD NIET’

Negen maanden deed Marjolijn Runhaar (45), destijds twintiger, vrijwilligerswerk in Centraal-Azië. In een reeks van ontmoetingen met teamleden werd de tekst uit Jesaja 54:10 gelezen. Midden in een totaal vreemde omgeving raakten die woorden Marjolijn diep.

UIT DE COMFORTZONE ‘Na mijn studie ging ik aan de slag als vrijwilliger bij Interserve. Ik wilde wat van betekenis doen in het buitenland. Ik gaf Engelse les aan kinderen in Centraal-Azië en ik werkte voor een ontwikkelingsorganisatie. Daarin probeerden we inclusief onderwijs te bevorderen, zodat kinderen met een beperking ook naar school konden. Ik maakte veel nieuwe contacten: met het internationale team en met de lokale bevolking. In die tijd mocht ik veel leren en ontvangen, ik vond het geweldig.

Tegelijkertijd was werkelijk alles buiten mijn comfortzone: een ander klimaat, andere taal, andere cultuur en veel armoede. Bovendien werkten we in een voormalig Sovjetland. Je merkte dat sommige mensen daarnaar terug wilden. Door mijn lengte werd ik ingeschat als

Amerikaan, waardoor ik onderwerp was van politieke vijandigheid. Hierdoor voelde ik me op mezelf teruggeworpen, al was er goede ondersteuning vanuit de organisatie.

VERLANGEN NAAR VERANDERING Met het team kwamen we regelmatig samen om Bijbel lezen, te bidden en elkaar te ondersteunen. Veel zendingswerkers hebben een groot verlangen naar verandering, vanuit het idee: als je Jezus leert kennen heb je goud in handen, dan verander je gewoon. Dit wens je iedereen toe. Als je lang in een dorp werkt en je ziet geen verandering, is dat moeilijk en frustrerend.

Op een dag waren we met elkaar in de bergen en lazen we bovenstaande tekst uit Jesaja. Midden in de natuur kwam deze tekst diep binnen. Je kon je er wat bij voorstellen: dit alles kan kapot, maar de liefde van God blijft. Ik voelde me hierdoor heel persoonlijk aangesproken. Het is niet *mijn* werk, maar het werk is van God. Hij is hier, zelfs als ik niet meer zou leven. We wilden allemaal zo graag verschil maken, maar moesten het ook hebben van God.

HET BESTE WAT JE KUNT HEBBEN Ook nu, een kleine twintig jaar later, blijft deze tekst mij steunen en raken. Als sociaal werker zie ik veel mensen die hevig worstelen in het leven. Dat God ook met hen begaan is, hen liefheeft, helpt mij om los te laten. Ik kan doen wat ik op dat moment kan doen, de rest is uit mijn handen. Soms komt het diepe besef ineens weer binnen: God heeft je lief, precies zoals jij bent, in welke situatie je je ook bevindt. Dit wil ik ook mijn kinderen meegeven. Als je elke dag mag starten in dankbaarheid voor die liefde, dan heb je het beste wat je kunt hebben.’ ●

3

‘Wees niet bevreesd, geloof alleen.’ (Marcus 5:36 NBG-vertaling 1951)

‘HOE ELLENDIG HET OOK IS, HET KOMT WEL WEER GOED’

Als freelance violist was Sabine Torrico-Poiesz afhankelijk van optredens. Maar toen de coronacrisis uitbrak, raakte ze in één klap veel van haar werk kwijt. De woorden uit Marcus 5:36 gaven Sabine nieuwe houvast.

MOOISTE BEROEP ‘Als (freelance) violiste heb ik natuurlijk het mooiste beroep van de wereld. Wat is er fijner dan je dagen te vullen met hetgeen je het liefste doet? Tegelijk bleek het afgelopen jaar dat het ook een onzeker bestaan is. Aan het begin van de coronacrisis raakte ik al mijn opdrachten kwijt. Ook mijn man verdient zijn geld als violist. We hadden dus geen financiële basis om op terug te vallen. Dan valt de grond onder je voeten wel even weg. We hebben een gezin met twee kinderen te onderhouden, dus ik moest snel iets anders gaan zoeken. Ik belandde bij de alarmcentrale van de ANWB, waar ik nachtdiensten draaide.

Dat was een flinke omschakeling. Je raakt een stuk van jezelf kwijt als je ineens afscheid moet nemen van iets wat je altijd graag deed. Bovendien was het ook heftig voor ons gezin. Mijn man moest overdag de kinderen (van vier en twee) stilhouden, zodat ik kon bijslapen. Later deed ik bron- en contactonderzoek voor de GGD. Toen dat onderzoek teruggeschakeld werd, ging ik opnieuw aan de slag bij de ANWB. Hoewel ik het heel verdrietig heb gevonden om (tijdelijk) afscheid te nemen van het muzikantenbestaan, ben ik blij dat ik snel ander werk heb gevonden. En ik geniet gelukkig ook van de gesprekken die ik daar met mensen voer. Helaas eindigt dat contract ook binnenkort, dus ik hoop echt dat ik weer flink kan spelen op korte termijn.

MANTRA Een paar maanden terug was ik op zondag in de oud-katholieke kerk in Amsterdam. Ik ben nog altijd verbonden aan die parochie, ook al ben ik inmiddels verhuisd naar

‘Ik draaide nachtdiensten bij de alarmcentrale van de ANWB’

Den Haag. Het was de eerste keer dat we weer mochten zingen in de kerk. Mattijs Ploeger sprak over het verhaal van Jaïrus en zijn dochter. Vooral de woorden van Jezus raakten me diep: “Wees niet bevreesd, geloof alleen”.

Dit verhaal, en vooral die specifieke woorden, is zo toepasbaar op alles wat de crisis teweeg heeft gebracht. Het afscheid nemen van geliefden, maar ook het indutten van de samenleving, en het feit dat het bestaan voor sommigen zo onzeker is geworden. Dan zegt Jezus: Het gaat beter worden, houd moed. De tekst is bij mij als een mantra blijven hangen. Telkens als ik denk: wat duurt het lang, herhaal ik hem voor mezelf. Het sluit aan bij de wijze waarop ik in het leven sta: hoe ellendig het ook is, het komt wel weer goed.’ ●

DE BIJBEL IN DE LERING

Met welke verhalen begin je?

Welke plaats heeft de Bijbel in de lering aan kinderen? Deze vraag kregen Erna Peijnenburg (jongeren-pastor) en Jutta Eilander (docent praktische theologie) voorgelegd. Zij zijn op dit moment als catechese-commissie bezig met het bij de tijd brengen van de basiscatechese. Basiscatechese is bestemd voor kinderen van acht tot twaalf jaar. De vraag naar de plaats van Bijbelverhalen in deze methode blijkt heel actueel.

**ERNA PEIJENBURG EN
JUTTA EILANDER**

In de parochies van onze kerk wordt regelmatig lering gegeven in de vorm van basiscatechese. Meestal is dit ter voorbereiding op het aannemen (eerste communie), soms is het niet specifiek hieraan gekoppeld. De basiscatechese van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland is gebaseerd op *Basiscatechese*, ontwikkeld door Bart Robbers. Deze methode werd rond 2000 in opdracht van de Oud-Katholieke Kerk uitgewerkt tot een catecheseprogramma van dertig lessen, verdeeld over zes thema's.

Deze lessen en de boeken waarop ze gebaseerd zijn, zijn (deels) niet meer verkrijgbaar. Daarnaast is het veel werk om al het benodigde materiaal voor een les vanuit de boeken en lessen bij elkaar te zoeken. Als catechesecom-

missie zagen we een schone taak voor ons weggelegd. We zouden het materiaal van de basiscatechese digitaliseren en bijeenvoegen, zodat het eenvoudig beschikbaar zou zijn voor parochies, pastoors en catecheten. Een flinke klus, maar dan heeft iedereen ook wat. Enthousiast gingen we aan de slag. De teksten samenvoegen en hier en daar wat up to date maken, dachten we... Maar hoe dichter we de eindstreep naderden van onze toch wel behoorlijke klus, hoe meer we gingen inzien dat er meer moest gebeuren.

MINDER VOORKENNIS We ontdekten hoe snel lesmateriaal alweer gedateerd is. Toen we het geheel van de lessen bekeken, viel ons namelijk iets bijzonders op: het project bevatte onder andere lessen over Mozes, Jesaja en Paulus... maar geen enkele les over Jezus. Zelfs in de lessen over de Goede Week en de maaltijd van de Heer ging het soms meer over wat er dan in de kerk gebeurt of over de joodse achtergronden, dan over de verhalen over Jezus. Waarschijnlijk ging men er ruim twintig jaar geleden nog van uit dat de kinderen al met heel wat verhalen over Jezus bekend waren, zodat men op die kennis kon voortborduren. Dit is nu zeker minder het geval. In algemene zin kun je zeggen dat de bekendheid van kinderen met Bijbelverhalen minder is dan twintig jaar geleden en dat je er rekening mee moet houden dat de 'voorkennis' bij het begin van de basiscatechese bijna nul is. Vervolgens kun je er ook niet meer vanuit gaan dat de kinderen na de basiscatechese 'uiteraard' vervolgcatechese – bijvoorbeeld ter voorbereiding op

hun vormsel – zullen gaan volgen. Dus je kunt ook geen onderwerpen doorschuiven naar de vervolgcatechese.

DE KINDEREN ALS UITGANGSPUNT Hiermee stonden we voor de vraag: wat willen we nou eigenlijk aan kinderen van acht tot twaalf jaar meegeven? En welke Bijbelverhalen moeten volgens ons in de basiscatechese een plek krijgen? Ons uitgangspunt bij het beantwoorden van deze vragen is niet de Bijbel, maar zijn de kinderen. De Bijbelcatechese is erop gericht dat zij een relatie met Jezus kunnen ontwikkelen. Vervolgens zoeken we verhalen die daarbij kunnen helpen. Voor de twee centrale verhalen uit de Bijbel maken we een uitzondering op dit principe. De verhalen over lijden, sterven en opstanding van Jezus horen in de lessen over de Goede Week aan de orde te komen, evenals het verhaal over zijn geboorte in de lessen rondom advent en kerst – dat eerder wonderlijk genoeg in het

project ontbrak. Naast deze verhalen leek het ons niet zinvol om een lijst op te stellen van verhalen over Jezus 'die kinderen volgens ons in elk geval moeten kennen'. In plaats daarvan hebben we een aantal thematische lessen over Jezus ontwikkeld. *Wie is Hij?* In de les die draait om deze vraag, wordt het verhaal over Jezus' doop in de Jordaan verteld. *Wat doet Jezus voor anderen en misschien wel voor mij?* In deze lessen vertellen we de verhalen van Zacheüs en de storm op het meer. *Wat leerde Jezus aan zijn vrienden en wat kan het betekenen om in Jezus te geloven?* In deze lessen gaan we aan de slag met de Bergrede en wordt het verhaal verteld van de Emmaüsgangers. In totaal hebben we vijf nieuwe lessen over Jezus ontwikkeld.

AANDACHT VOOR ANDERE BIJBELFIGUREN Aan de lessen over andere Bijbelfiguren voegen we er een paar toe, figuren waarvan wij vinden dat hun verhalen over hun relatie met

God niet mogen ontbreken. Ook vulden we deze lessen aan met vrouwen, dus: Abraham én Sara, Mozes én Mirjam, David én Jonathan, Naomi én Ruth, Maria de moeder van Jezus én Maria Magdalena. De hoofdvraag bij al deze lessen is: *Hoe merkten mensen iets van God en wat gebeurde er daarom?*

Ten slotte – en eigenlijk om mee te beginnen – kon ook een algemene les over de Bijbel niet ontbreken. We vinden het belangrijk dat de kinderen weten dat de Bijbel niet één boek is,

Wij nemen de kinderen als uitgangspunt, niet de Bijbel

maar heel veel boeken bij elkaar. Bovendien zijn het ook nog eens heel verschillende boeken: sommige bevatten verhalen over de geschiedenis van Israël, over het leven van Jezus en verhalen over zijn leerlingen (na Hemelvaart); er zijn parabellen en legenden; gedichten en liederen; brieven; profetische teksten, enzovoort.

MEER DAN DE BIJBEL Natuurlijk is de basiscatechese meer dan Bijbelcatechese. Naast de Bijbellessen gaat basiscatechese ook over de kerk in brede zin: de gemeenschap, de liturgie, het kerkelijk jaar, het pastoraat, de diaconie en het kerkgebouw. Heel wat lessen moesten en moeten nog worden herzien of zelfs nieuw ontwikkeld. Er komt ook een les die gaat over de vraag: *Wat is nou oud-katholiek?* Want ook kinderen zullen deze vraag weleens krijgen.

Het doel van de catechese aan deze leeftijdsgroep is het horen van Bijbelverhalen, het leren over wat er in de kerk gebeurt en het gaan meedoen. Uiteraard is er daarbij steeds ruimte voor eigen vragen en opmerkingen van de kinderen. Catechese die gericht is op identiteitsontwikkeling en op de houding ten opzichte van allerlei levensvragen, is geschikter voor een wat oudere leeftijd.

Het gereed maken van een online pakket van lessen voor de basiscatechese bleek veel meer werk dan we ons van tevoren hadden gerealiseerd. We werken er met plezier aan en hopen over niet al te lange tijd een verbeterde methode online te kunnen publiceren, waarin kinderen ontdekken wat God, Christus, de kerk én de Bijbel voor hen kunnen betekenen. ●

EEN PASTOOR OM JE AAN VAST TE HOUDEN

MGR. DR. JORIS VERCAMMEN

Meer dan twee jaar geleden, op een te vroege lentedag – de bomen nog kaal maar de zon scheen uitbundig – waren we met meer dan tweehonderd mensen rond het dode lichaam van Remco Robinson verzameld in de Augustinuskerk te Middelburg. Remco was er pastoor. Zijn onbegrijpelijke dood, zo jong nog, liet een grote leegte achter. In de bundel *Kerk en geloof in een seculiere samenleving: bijdragen uit de theologische nalatenschap van Remco Robinson* komt deze jonge en creatieve theoloog zelf opnieuw aan het woord. Deze bundel vult de leegte niet, maar biedt wel troost. Rieneke Brand, die de bundel redigeerde, en Peter-Ben Smit, die hem samenstelde, verdienen lof voor dit mooie werk, dat een verdiend eerbetoon is. Remco zou er zelf heel trots op zijn geweest – en terecht.

VEELZIJDIG Het werk en het denken van Remco, begaafd en getalenteerd als hij was, waren veelzijdig. Je ontmoet in deze bundel niet alleen de theoloog en de priester, maar evenzeer de supervisor, de vader van kinderen, de echtgenoot, de zoeker, de gelovige bidder en de kwetsbare mens, die Remco ook was. De vorm en de inhoud van de bijdragen zijn dan ook verschillend, maar altijd van grote kwaliteit. De bundel bevat preken, korte artikeltjes voor een breed publiek, studiestukken in opdracht van de Internationale Bisschoppenconferentie, en meer

fundamenteel-wetenschappelijke bijdragen. Het 'In Memoriam' door Mattijs Ploeger, zijn collega aan en rector van het Oud-Katholiek Seminarie, en mijn eigen preek bij de uitvaart zijn ook in de bundel te vinden, als getuigen van de tragische context. De bijdragen zijn opgenomen in de talen waarin ze werden geschreven: Nederlands, Duits en Engels.

PASTORAAT Inhoudelijk gaan de bijdragen vaak over meer pastorale onderwerpen. Zo is er een gedegen en lange studie over de christelijke benadering van huwelijk en gezin, met daarbij

ook reflecties omtrent het huwelijk tussen paren van gelijk geslacht. Genuanceerd en diepgaand gaat Robinson in op Bijbelse en historische aspecten van het huwelijk en onderzoekt hij de actuele relevantie ervan. Hier is een praktisch-theoloog aan het woord, die de traditie zoekt te verbinden met actuele vragen. In verschillende bijdragen pleit Robinson voor het 'hermeneutisch pastoraat', dat het midden houdt tussen 'kerygmatisch pastoraat' en 'counseling pastoraat'. Het eerste legt de nadruk op 'het aanbod van het geloof', het tweede op 'de behoefte van de zoekende mens'. Hermeneutisch pastoraat heeft als

doel beide, het aanbod en de behoefte, 'communicatief' te betrekken op elkaar. Wie Remco gekend heeft, weet dat precies daar zijn verlangen lag in zijn priester-zijn. 'Binnen de zee van de vloeibare samenleving zijn de pastoors boeien die je helpen je te oriënteren en waaraan je je kunt vasthouden als het misgaat.' (p. 167) Robinson is origineel en gedurfd, maar steeds ook degelijk, doordacht en gedocumenteerd.

RELIGIE EN WETENSCHAP Interessant en uitdagend is Robinsons belangstelling voor de empirische oriëntatie van de praktische theologie (en

het zoeken van inspiratie in de bedrijfs- en organisatiewetenschappen). In de bijdrage over 'het pastoraat van de angst' bijvoorbeeld – het is de laatste die Remco schreef – maakt hij aan de hand van de bedrijfswetenschappen duidelijk dat het effect van de 'marketing van de angst', zoals door de kerk gedurende eeuwen bedreven, van korte duur is. Het verklaart mede waarom het verlies aan invloed van de kerken in onze tijd zo groot is. De bijdrage over religieuze maaltijden (samen met Maarten Wisse en Peter-Ben Smit), waarin een nieuw 'meetinstrument' voor het meten van de verbondenheid onder kerkgangers (deelnemers aan eucharistie of avondmaal) gepresenteerd wordt, getuigt van Remco's deskundigheid op het punt van een empirisch-wetenschappelijke aanpak. In bijdragen over secularisatie, religie en wetenschap komt dan weer de denker aan het woord, die ontwikkelingen beschrijft en durft te interpreteren. Het leidt hem naar een pleidooi voor de kerk als 'lerende organisatie'. In de bijdrage 'Religie en wetenschap' richt hij zich bovendien naar de cognitieve wetenschappen. Bij hun claim het religieuze denken al te gemakkelijk te kunnen verklaren, plaatst Robinson spannende vraagtekens. Remco's preken zijn ook de moeite waard. Ze zijn goed geformuleerd, kort, dicht bij het leven dat hij met de Bijbel in de hand probeert te verhelderen, en pastoraal. Ze geven altijd te denken! Ze vormen in deze bundel een interessante en waardevolle aanvulling op de wetenschappelijke bijdragen. Remco toont zich erin een pastoraal bewogen theoloog.

Remco heeft veel te geven, deze bundel is daarvan een bewijs. ●

Remco Robinson, Kerk en geloof in een seculiere samenleving: bijdragen uit de theologische nalatenschap van Remco Robinson, onder redactie van Rieneke Brand en Peter-Ben Smit. Publicatieserie Stichting Oud-Katholiek Seminarie, deel 64. Amersfoort/Sliedrecht, 2021, 220 p., € 24,50

DE GEEST VAN DE KLEINE JOHANNES

Bijbelse elementen in de moderne Nederlandse roman

In de moderne Nederlandse literatuur is de Bijbel niet meer vanzelfsprekend een bron van gezag. De Bijbelse verhalen blijven echter wel een rol spelen, bijvoorbeeld om eigen opvattingen van auteurs kracht bij te zetten. Zo wordt de Jezusfiguur in moderne romans regelmatig opgevoerd, onder andere om maatschappelijk onrecht aan te kaarten, laat Adrie Paasen zien.

ADRIE PAASEN

Johannes staat op het strand. Hij ziet een mens naderen, lopend over het water. Johannes kent zijn Bijbel, dus vraagt hij: 'Zijt Gij Jezus, zijt Gij God?' Maar de man zegt hem dat hij die namen niet moet gebruiken: wie hem wil kennen, moet naar zichzelf luisteren. Frederik van Eeden schrijft zijn boek *De kleine Johannes* aan het einde van de negentiende eeuw. Tot halverwege deze eeuw zijn de meeste mensen in Nederland gelovig en is het gezag van de Bijbel onbetwist. Schrijvers zoals Vondel, die Bijbelse stof verwerken, streven ernaar in hun werk de Bijbelse boodschap tot haar recht te laten komen. Maar bij Van Eeden krijgt de Bijbel een andere functie.

WETENSCHAP EN GELOOF De wetenschappelijke ontdekkingen in de tweede helft van de negentiende eeuw veranderen het denken over God en de Bijbel. Dat heeft ook gevolgen voor de literatuur. Niet langer is de Bijbelse boodschap onaantastbaar en het bestaan van God vanzelf-

sprekend. Nog vóór Van Eeden zijn *Kleine Johannes* schrijft, komt Multatuli tot de conclusie dat er geen God is. De schrijvers van de Beweging van Tachtig, die de literatuur willen vernieuwen, staan onverschillig tegenover het geloof en hebben geen boodschap aan de Bijbel. Behalve Van Eeden. Hij is de eerste schrijver die Bijbelse stof gebruikt om zijn eigen opvattingen te ondersteunen. De Christusfiguur zegt tegen Johannes dat hij om God te kennen naar zichzelf moet luisteren. Christus is volgens Van Eeden geen historische figuur, maar de stam-ziel, het soort-wezen van de mensheid, waarvan ieder mens deel uitmaakt. De boodschap van deze Christusfiguur vertoont overigens wel een frappante overeenkomst met die van de Jezus uit de Bijbel: hij neemt Johannes mee naar de stad om goed te doen aan mensen.

TOEN EN NU Als we enkele romans uit het begin van de 21^e eeuw waarin Bijbelse elementen zijn verwerkt, vergelijken met het werk van Van Eeden, dan komen

Van Eeden gebruikt de Bijbel om zijn eigen opvattingen te ondersteunen

we tot de verrassende ontdekking dat de geest van de kleine Johannes nog springlevend is. In de eerste plaats komen ook in de meeste van deze boeken figuren voor die overeenkomsten vertonen met Jezus. De twaalfjarige hoofdpersoon in *Joe Speedboot* (initialen JS, zoals in *Jesus Salvator*) van Tommy Wieringa heeft trekken van een verlosser. Hij schudt het verstarde dorp waar hij verschijnt wakker; hij opent de ogen van de jongen Christof en na zijn komst kan de volledig verlamde Fransje zich weer voortbewegen. De hoofdpersoon in *Dertig dagen* van Annelies Verbeke is een Senegalese klusjesman in een West-Vlaams dorp. Hij is een goed mens in een vijandige wereld, die anderen met raad en daad bijstaat. Ook Jacob in *De trooster* van Esther Gerritsen heeft trekken van Jezus. Soms lopen de Bijbelse beelden die betrekking hebben op God en op Christus, door elkaar. In *Specht en zoon* van Willem Jan Otten krijgt schilder Felix Vincent van de rijkaard Specht de opdracht een schilderij van zijn overleden zoon Singer te maken. Naar vier van de verhaalfiguren wordt verwezen met teksten die betrekking hebben op Jezus: Vincent, Specht, Singer en het Doek, het schildersdoek dat fungeert als verteller. Voor Specht en Vincent worden ook beelden gebuikt die verwijzen naar God als schepper en God als vader: het motief van de verloren zoon speelt een belangrijke rol. In twee van deze werken krijgt de Jezusfiguur een dubieuze invulling. In *De Engelenmaker* van Stefan Brijs voert Dr. Victor Hoppe strijd met de wrede God, die zijn eigen zoon opgeofferd heeft. Hij wil God als schepper overtreffen en kloont daarom zichzelf in drie kinderen, maar maakt daarbij een fout, waardoor de kinderen na enkele jaren aftakelen en sterven. Hoppe, die zich vereenzelvigt met Jezus, kruisigt zichzelf op de Calvarieberg in Chapelle. In *Slaap zacht, Johnny Idaho*, geschreven door Auke Hulst, ontdekt Johnny Idaho na een verblijf van veertig maanden in de woestijn wat

zijn bestemming is: uitzoeken wie verantwoordelijk is voor het instorten van het appartementencomplex waar hij woonde, waarbij zijn moeder is omgekomen en hijzelf zwaargewond is geraakt. Daarna weet hij wat hem te doen staat: afrekenen met de schuldige, de Nederlandse topinverteerder Willem Gerson, die hij ook verantwoordelijk houdt voor het lot van duizenden andere uitgebuite naamlozen.

MATSCHAPPELIJKE EN ETHISCHE VRAAGSTUKKEN
Ook de maatschappelijke betrokkenheid in enkele van de besproken werken is in de geest van *De kleine Johannes*. In *Dertig dagen* komen het alledaagse racisme en de vluchtelingenproblematiek aan de orde. In *Slaap zacht, Johnny Idaho* gaat het over de macht van gewetenloze bankiers. Daarbij spelen ook de zorgen over de gevolgen van wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen, die ook Van Eeden bezig houden. Johannes is, voor hij de Christusfiguur ontmoet, in de leer bij Pluizer, die geassisteerd door Dr. Cijfer wetenschappelijk onderzoek doet en hij volgt hem trouw, maar als Pluizer sectie wil verrichten op de vader van Johannes, komt deze in opstand en verslaat hij Pluizer. Dat Pluizer niet definitief verslagen is, blijkt in enkele van de besproken romans. In *Slaap zacht, Johnny Idaho* zien we een toekomstige maatschappij, waarvan de aanzetten nu al merkbaar zijn, en waarin dankzij allerlei technische mogelijkheden mensen voortdurend gecontroleerd en beïnvloed worden. In *De Engelenmaker* worden we geconfronteerd met de uitwassen waartoe de kloontechnologie kan leiden.

Sinds het begin van de 21e eeuw wordt er in romans steeds meer aandacht besteed aan maatschappelijke en ethische vraagstukken. Auteurs als Arnon Grunberg, Adriaan van Dis, Charlotte Mutsaers, Désanne van Brederode en Marjolijn / Maxim Februari schrijven onder andere over vluchtelingen, asielzoekers, dierenactivisme, klimaatverandering en sociale ongelijkheid. Onder deze groep zijn schrijvers die daarbij Bijbelse elementen verwerken, in de minderheid, zoals ook Van Eeden een uitzondering was onder zijn literaire vrienden. ●

Bezinningsdagen: 'Aan elkaar toevertrouwd!'

Van 3 tot 6 december 2021 vinden voor de tiende keer de internationale oud-katholieke bezinningsdagen plaats. Tijdens deze dagen houden we ons bezig met onze oud-katholieke spiritualiteit. Hoe ziet geloven er in de praktijk uit? Wat betekent het voor mezelf, en waaraan kunnen anderen dit merken? Het thema van dit jaar is het oefenen van 'een synodale stijl van leven'. Dit betekent: openstaan voor de ander, hoe anders die ook is, in het besef dat we aan elkaar zijn toevertrouwd. Er is veel tijd voor persoonlijke bezinning en ook de gelegenheid aan het gebed van de monniken deel te nemen. Korte inleidingen worden afgewisseld met stilte en meditatie, bibliodrama en gesprek.

Praktisch:

Plaats: Willibrordabdij in Doetinchem
Data: 3-6 december 2021
Voor wie: oud-katholieken en overige geïnteresseerden
Kosten: 250 Euro (verblijf, alle maaltijden en programma zijn inbegrepen)
Begeleiding: John Okoro, Thomas Walter, Joris Vercammen
Voertaal: Duits (vertaling voorhanden)
Tijdens de dagen worden de geldende coronaregels in acht genomen (afstand, eventueel mondmasker, enz.)

Meer informatie: www.oudkatholiek.nl/nieuws/2021/09/bezinningsdagen-aan-elkaar-toevertrouwd/
of via joris.vercammen@okkn.nl

Online nieuwsbrief OKKN

Heeft u zich al aangemeld voor onze online nieuwsbrief? Hiermee mist u niets meer van het laatste oud-katholieke nieuws. De nieuwsbrief versijnt elke paar weken.
Via de digitale nieuwsbrief zal de OKKN u regelmatig informeren over actuele gebeurtenissen, activiteiten en ontwikkelingen binnen de kerk.

Hoe meld ik me aan?

U meldt zich voor de nieuwsbrief aan door te gaan naar www.oudkatholiek.nl/nieuwsbrief en u daar in te schrijven. Na uw aanmelding ontvangt u een automatische mail waarmee u uw inschrijving kunt bevestigen. Komt u er niet uit? Mail dan naar: eindredacteur@okkn.nl.

Meld u nu aan

voor de online nieuwsbrief

Colofon

De Oud-Katholiek is een periodieke uitgave van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland, versijnt vier keer per jaar en wordt verspreid op alle oud-katholieke adressen in Nederland.

Redactie

Marco Derks, Robert Frede, Marieke Ridder, Jury Smit, Janneke van der Veer (eindredacteur)
Tekstcorrectie: Adrie Paasen

Contact

Redactie *De Oud-Katholiek*, Koningin Wilhelminalaan 5, 3818 HN Amersfoort, redactie@okkn.nl

Vormgeving

Oblong grafisch ontwerp, Jet Frenken, www.jetfrenken.nl

Productie

Nilsson Goes, ISSN 01673963

Volgende nummer

Het volgende nummer versijnt 17 december 2021

Abonnement

Voor € 25 per jaar kunt u abonnee worden van *De Oud-Katholiek*. Mail uw adresgegevens naar info@okkn.nl of naar ons contactadres t.a.v. 'Abonnementenadministratie *De Oud-Katholiek*'.
Giften zijn welkom op NL06 ABNA 0214 1901 29 t.n.v. Oud-Katholieke Kerk van Nederland te Amersfoort of door deze QR code te scannen.

Blad niet ontvangen?

Stuur dan ook een mailtje naar info@okkn.nl.

Verantwoording foto's (voor zover bekend)

Omslag, pag. 2, 3, 14, 24: Shutterstock.com;
pag. 4, 5, 6: Thelma Schoon;
pag. 7: Marjolein van Panhuys;
pag. 8: NBV21, pag. 9: Bijbel in Gewone Taal: Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap;
pag. 9: Willibrordvertaling: www.fakkel.nl;
pag. 10: Wikimedia.com;
pag. 11: Renata Barnard, dochter van Willem Barnard;
pag. 12: Dennis Coenraad, beeldhouwer beeld Barnard;
pag. 15, 16, 17: aangeleverd door geïnterviewden;
pag. 18, 19: Erna Peijnenburg en Jutta Eilander;
pag. 20: Dio van Maaren;
pag. 22: Unsplash.com

The background is an abstract composition of organic, flowing shapes. It features a palette of light blue, white, and a textured gold. The gold appears as thick, irregular veins and patches, some of which have a metallic sheen. The blue and white areas are more fluid and ethereal, creating a sense of depth and movement. The overall effect is reminiscent of marbled paper or a microscopic view of certain minerals.

O land van melk en honing,
o water dat ons wast!
Zo laat er in zijn woning
vrolijk zijn toegetast!

Willem Barnard